

ALULTÁPLÁLT BETEGEK PREOPERATÍV TÁPLÁLÁSTERÁPIÁJA (ESETTANULMÁNNYAL)

Bevezetés

A műtetre váró **betegek preoperatív táplálásterápiájának jelentőségére** azért hívjuk fel a figyelmet, mert a gyakorlatban még a mai napig is azt tapasztaljuk, hogy aránytalanul nagyobb hangsúlyt kap a műtét utáni (posztoperatív), mint a műtét előtti (preoperatív) táplálásterápia. Az orvosok gyakrabban javasolnak enterális tápszereket, illetve küldik dietikushoz a beteget operáció után, mint előtte. Hazánkban a sürgős műtétektől eltekintve manapság már a legtöbb beavatkozásra tervezett időpontban kerül sor, így bőven lenne idő a tápláltsági állapot felmérésére, az alultápláltság (malnutrició) kockázatának megállapítására, és szükség esetén az intervenció időbeni (esetleg már a műtét előtti) megkezdésére.

A nagyobb műtétek utáni testtömegcsökkenésnek számos oka lehet, például a táplálékfelvétel korlátozása (műtét előtt, illetve után), vagy a beavatkozást követő posztgresszív anyagcsere-változások okozta katabolizmus.

2004-ben egy százötvenkét beteget átfogó vizsgálat alkalmával a kutatók arra keresték a választ, hogy a műtét előtt és után miként változik a beteg testtömege, ha pre-, poszt- vagy perioperatív táplálásterápiában részesül, illetve ha egyáltalán nem részesül táplálásterápiában (1). A testtömeg változását azoknál a nem alultáplált betegeknél követték figyelemmel, akiknél alsó gyomor-bél huzami műtét vált szükségessé. A betegeknél hat alkalommal mértek testtömeget: 1. a műtét előtt tizenöt nappal (még az otthon tartózkodás időszakában), 2. a kórházi felvétel első napján, 3. a műtétet követően az evés első napján, 4. a kórházból való hazabocsátás napján, 5. az otthon tartózkodás második hetében, 6. az otthon tartózkodás negyedik hetében. A táplálásterápia során a betegek iható tápszert fogyasztottak a kórházi, illetve az otthoni étrend mellett. **A műtétet követően mindenkinek csökkent a testtömege.** A legkisebb értéket az otthon tartózkodás második hetében érte el a testtömeg, utána indult újra növekedésnek. A legkisebb mértékű csökkenést (átlagosan mindössze 2,5%-os testtömegvesztést) azoknál lehetett észlelni, akik **perioperatív** táplálásterápiában részesültek. Hozzájuk képest több súlyt veszítettek a csak **preoperatív**, s még többet a csak **posztoperatív** táplálásterápiában részesítettek, s a legnagyobb mértékű csökkenést (csaknem 6%-os testtömegvesztést) azoknál jegyezték fel, akik nem részesültek táplálásterápiában.

A fentiekből látható, hogy a preoperatív táplálásterápiának milyen nagy jelentősége van azoknál a betegeknél is, akik nem alultápláltak. A közeljövőben célszerű lenne a fenti vizsgálatot elvégezni alultáplált betegek körében is, hogy náluk milyen mértékben változik a testtömeg a műtétet követően.

Az ajánlások

Jelenleg nincs egységes protokoll az operációt megelőző tápláltsági állapot megfigyelésére, illetve az ezen megfigyelések eredményei alapján követendő eljárásokra, bár néhány kapcsolódó ajánlás már született a témában. Az ESPEN

2006-os javaslata szerint (2):

- Preoperatív táplálásterápiában kell részesíteni a beteget, ha:
  - a műtét előtt több mint hét napig nem képes enni,
  - a szükséglet <60%-a juttatható be tíz napon túl.
- Parenterális táplálás is szükséges, ha: az enterális táplálás mellett a szükséglet <60%-a juttatható be, például felső gyomor-bél huzami (gasztrointesztinális, GI) fistula esetében.

Ha súlyos tápláltsági kockázat áll fenn, akkor tíz-tizen négy napon át táplálásterápiát kell alkalmazni (nagyobb műtét előtt), még akkor is, ha a műtétet emiatt el kell halasztani. Súlyos tápláltsági kockázatnak számít, ha az alábbiak közül legalább egy fennáll:

- fél éven belüli testtömegvesztés >10–15%,
- testtömegindex (BMI) <18,5 kg/m²,
- SGA – C-szint (Subjective Global Assessment),
- Se-albumin <30 g/l.

A sebészet oktatására 2003-ban Budapesten kiadott könyv a fentieknél részletesebben vázolja a kóros tápláltsági állapotot jelző paramétereket (3):

- öt napot meghaladó elégtelen táplálékfelvétel,
- hat héten belül, szándékos fogyókúra nélkül kialakult, 10%-ot meghaladó testtömegvesztés,
- aktuális testtömeg < ideális testtömeg 80%-a,
- BMI <20 kg/m² vagy BMI >30 kg/m²,
- a mért antropometriai értékek $\pm$ 20%-nál nagyobb eltérése az ideális értéktől,
- Se-albumin <30 g/l (normovolémia mellett),
- Se-limfocitaszám <1,2 G/l,
- csökkenett vagy anergiás válasz az alkalmazott börtesztre.

Az itt felsorolt jellemzők fennállása alapján négy csoportba sorolják kockázat szempontjából a betegeket: átlagos (0-1 pozitív lelet), mérsékelt fokozott (2 pozitív lelet), fokozott (3 pozitív lelet), súlyosan fokozott (4 vagy több pozitív lelet). Mérsékelt kockázat esetén a preoperatív mesterséges táplálás relatív javallatú, a fokozott kockázatnál abszolút javallatú, súlyosan fokozott kockázat esetén pedig az elektív műtét elvégzése nem javasolt.

Célkitűzés

A gyulladásozós bélbetegek (inflammatory bowel disease, IBD) kezelése elsősorban belgyógyászati, de a gyógyszeres kezelés eredménytelensége és a gyakran kialakuló szövődmények miatt sok esetben sebészi kezelés is szükségessé válik. Becslések szerint a kolitisz ulcerózában szenvedők 25–45%-a, Crohn-betegségnél pedig csaknem 90% legalább egyszer műtétre kerül (öt év után 40%, tíz év után 60–70%, húsz év után 90%) (4).

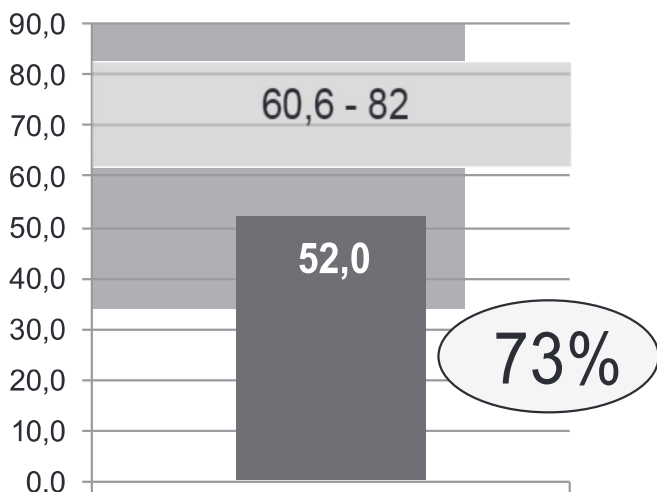
A Magyarországi Crohn–Colitises Betegek Egyesületében dolgozó dietetikusok célja a bélbetegek tápláltsági állapotának pontos felmérése és a folyamatban levő táplálásterápia haté-

konyságának minél pontosabb nyomon követése. Budapesten 2011 májusától a *Szent Margit Rendelőintézet* lehetőséget nyújt az egyesület dietetikusai számára, hogy ezeket egy *InBody 720* testösszetétel-analizátorral monitorozzák. Az analizátor néhány adat (testmagasság, életkor, nem) megadása és a testtömeg megmérése után elektromos mérésekből (bioelektromos impedancia) származtatott adatokat szolgáltat a fehérje, a zsír, az ásványi anyagok és a sejten belüli, illetve kívüli víz mennyiségére, valamint ezekből számított adatokat a testtömeg-indexre, a testzsírszázalékra és az alapanyagcsere energiaigényére vonatkozóan. Az egyik ilyen szűrővizsgálat alkalmával került kiemelésre egy súlyosan alultáplált Crohn-beteg, aki újabb műtetre várt. Betegünk esetében cél volt a tápláltsági állapot pontos megítélése és a kapott eredmények tükrében az eddigi táplálásterápia hatékonyabbra módosítása.

A beteg és a módszer

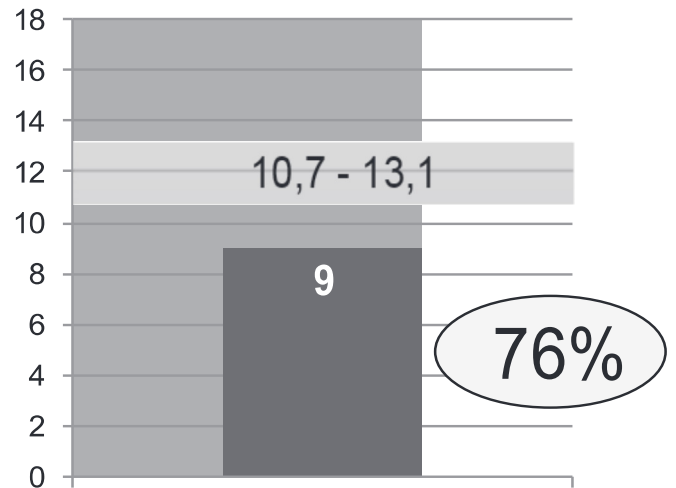
A harminchat éves férfinél a Crohn-betegség ileocökális folyamatként indult, majd a vékonybélben és a vastagbélben (végbélben) egyaránt terjedt. Számos műtéti beavatkozásra került sor az elmúlt másfél évtizedben. 2011. június 3-án (az első InBody-méréskor) a beteg állapotáról a következő volt elmondható: rövidbélkacs-szindróma komplex felszívódási zavarral, sipolyokkal, szűkületekkel és minimális fizikai állóképességgel. Tápanyag-hasznosítás szempontjából a Crohn-betegség miatt malabszorpcióra és maldigeszcióra, a rövidbél-szindróma miatt további motilitási zavarra, a szűkületek jelenlétéből adódóan tranzitakadályozottságra, a magasan elhelyezkedő fisztulák (sipolyrendszer) miatt tranzitidő-rövidülésre (fokozott tápanyag- és folyadékvesztésre) is számítani kellett. A következő műtét tervezett időpontja 2011 augusztusára esett, amelyet végül elhalasztottunk. A mérés előtt a beteg rost- és laktózzzegény étrendet tartott, amelynek energia- és tápanyagtartalmát tápszerrel növelte. A tápszerből 500–1000 kcal-t volt képes elfogyasztani naponta.

Az **alultápláltság mennyiségi meghatározására** a MUST-módszert használtuk. Az összesített eredmények alapján 6-os pontértékre, azaz nagy kockázatúra értékeltük a beteg állapotát a kis BMI-re (16-os), az elmúlt hónapok 10%-ot meghaladó testtömegcsökkenésére és a heveny betegség hatására való tekintettel.

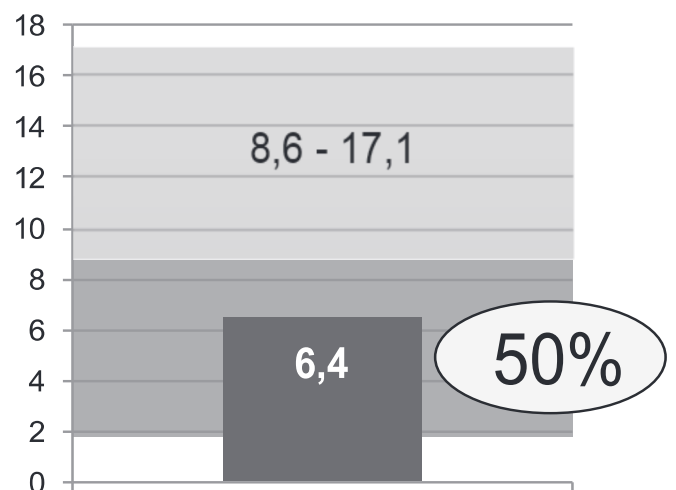

1. ábra Testtömeg (kg)

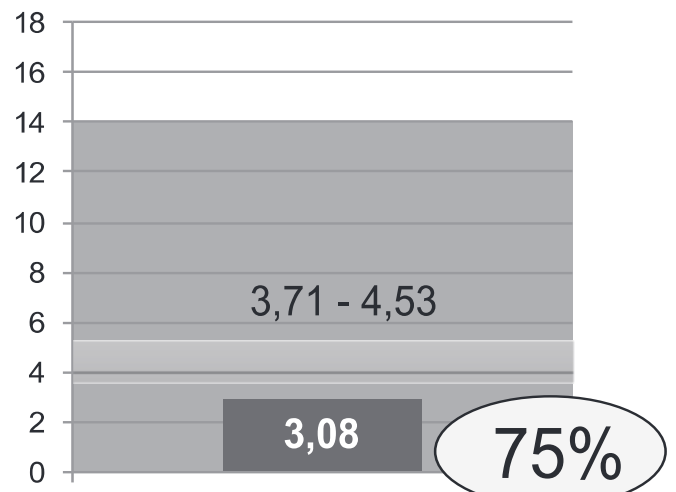
Az **alultápláltság minőségi meghatározására** a szokásos laborvizsgálatok mellett a bioelektromos impedancia analízisének eredményeit használtuk, ezekkel egyértelmű fehérje-, zsír- és ásványianyag- és folyadékhiányt tártunk fel. Mindegyik mért eredmény 80% alatti volt az ideális sáv középértékéhez képest, a testzsírtömeg épphogy a felét érte csak el.

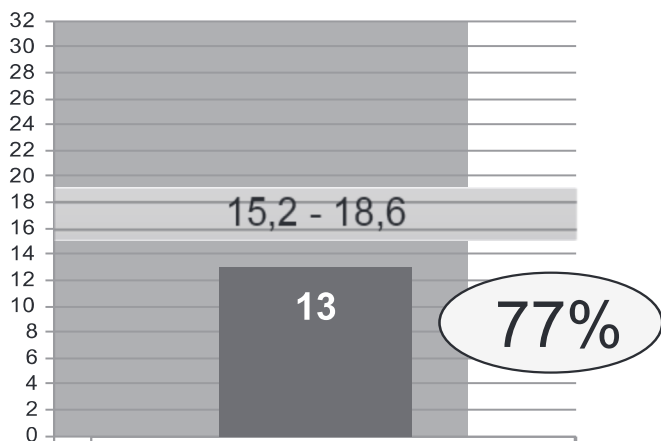
2. ábra Fehérjemennyiség (kg)

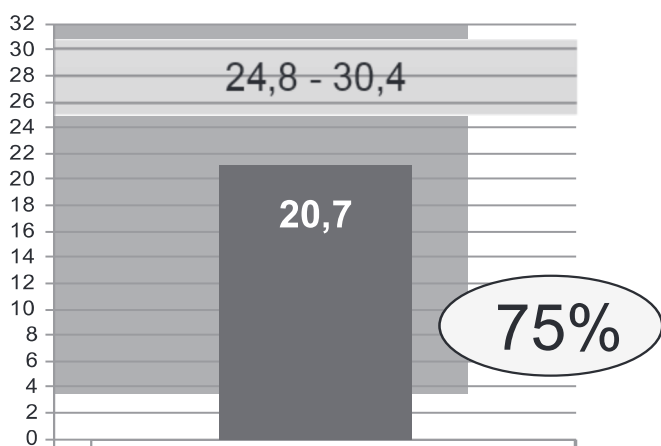
3. ábra Testzsírtömeg (kg)

4. ábra Ásványi anyagok mennyisége (kg)

5. ábra Sejten kívüli víz (l)

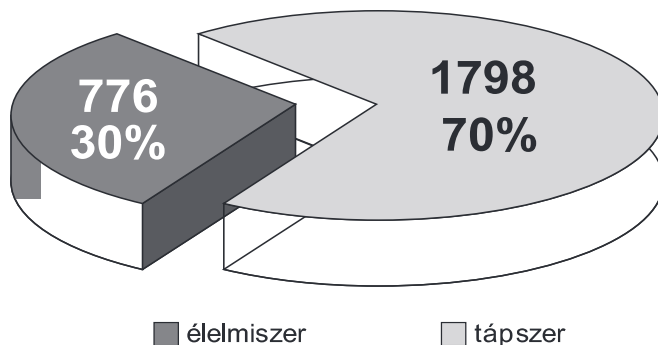

6. ábra Sejten belüli víz (l)

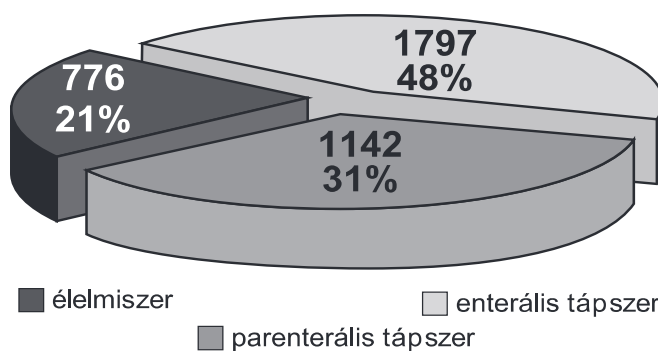
Eredmények

A súlyos malnutriciós állapotra való tekintettel a műtétet elhalasztottuk, s az alultápláltság kezelésére egy rövid és egy hosszú távú táplálási tervet dolgoztunk ki. A **rövid távú táplálási tervet** arra az átmeneti időre alkalmaztuk, amíg a parenterális táplálást sikerült megkezdeni. Egy hónap alatt megállítottuk a testtömegcsökkenést, de növekedést nem tudtunk elérni. Az intervenció során a Crohn-betegségben javasolt étrendet módosítottuk az ESPEN rövidbél-szindrómásokra vonatkozó ajánlásának megfelelően (5). Növeltük az energiafelvételt, de a beteg toleranciaszintje miatt csak 49 kcal/ttkg-ot tudtunk megvalósítani. A fehérjefelvételt szintén növeltük, s a polimer fehérjét tartalmazó tápszer felét aminosav alapúra váltottuk fel. Az LCT (hosszú szénláncú zsírsavak) egy részét MCT-re (közepes hosszúságú zsírsavakra) cseréltük (25 g/nap), s ezt MCT-zsíraddékmodul hozzáadásával pontosan kimértük. A rostszegény étrendet nemcsak napi szinten határoztuk meg, hanem egy étkezésre vonatkozóan is korlátoztuk. Az angol dietetikuskoknak szóló részletes ajánlás szerint csak olyan kis rosttartalmú ételek fogyasztását engedélyeztük, amelyeknek egy adagjában a rost mennyisége nem lépte túl az 1 g-ot (6). Az összes energia (2574 kcal, 49 kcal/ttkg) 30%-át sikerült étellemmel bejuttatnunk, a többi 70%-ot enterális, iható tápszerrel fedeztük. A **hosszú távú táplálási terv** során a parenterális és az enterális tápszerek együttes alkalmazásával sikerült a testtömeget növelni, így az energiafelvétel végül elérte a 64 kcal/ttkg-ot. A magasan

elhelyezkedő sipolyok miatt az enterálisan bejuttatott tápanyagok csak részben szívódtak fel.

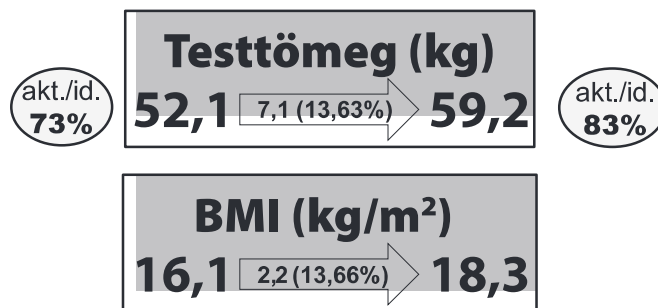

7. ábra Energiafelvétel enterális tápszerekkel

8. ábra Energiafelvétel enterális és parenterális tápszerekkel

A rövid és a hosszú távú táplálási tervvel elért, általánosan mérhető mutatójavulások a 9. ábrán láthatók, a részletes eredményeket pedig az 1. táblázat mutatja. A legértékesebb eredményt a vázizom mennyiségének növekedése (+12,4%) jelenti. A fiatal beteg, amikor már erősebbnek érezte magát, egyre aktívabb életet élt, a nagy fehérjefelvétel és a fizikai aktivitás meghozta a vázizom növekedésének eredményét. A teljes testzsírt sikerült több mint negyedével növelnünk, ami azért volt nehéz, mert a rövidbél-szindrómával élőknel a zsíradék emésztésének és felszívódásának hatásfoka csökkent.

9. ábra Eredmények mennyiségi mutatói

Összefoglalás

A rövidbél-szindrómás, szűkülettel és sipolyokkal rendelkező, Crohn-beteg fiatalember összetett felszívódási zavarára és a fenti mérési-számítási eredményekre való tekintettel az eddig folytatott táplálásterápiát felülbíráltuk és módosítottuk. A táplálási terv stratégiai kidolgozásánál egy rövid távú (azaz táplálásfelépítési) és egy hosszú távú (azaz szinten tartó) tervet is készítettünk. Egy hónapig a polimer tápszer egy

	Június 3.	November 3.	Változás %-ban	Változás 5 hónap alatt
Minőségi mutatók				
Vázizom (kg)	25,00	28,10	+ 12,4%	3,10
Fehérje (kg)	9,00	10,00	+ 11,1%	1,00
Folyadék összes (l)	33,70	37,50	+ 11,2%	3,80
Folyadék ICW (l)	20,70	23,10	+ 11,6%	2,40
Folyadék ECW (l)	13,00	14,40	+ 10,8%	1,40
Testzsír (kg)	6,40	8,10	+ 26,6 %	1,70
Ásványi anyag (kg)	3,08	3,56	+ 15,6%	0,48
Egyéb mutató				
BMR (kcal)	1357	1473	+ 8,6%	116

1. táblázat *Eredmények részletes, tartalmi mutatói*

részt lecseréltük aminosav alapú tápszere, továbbá MCT-tápanyagmodulos kiegészítést alkalmaztunk, az élelmiszerek közül pedig csak az igen kis rosttartalmúak fogyasztását engedélyeztük. A beteg általános állapota (erőnléte, közérzete) már ebben az időintervallumban is sokat javult. Látványos eredményt a testtömeg-növekedésben az enterális és a parenterális tápszerek együttes alkalmazásával sikerült elérnünk. A súlyosan alultáplált állapotot, majd a táplálásterápia hatékonyságát olyan többfrekvenciás (5–1000 kHz), szegmentálisan is mérni tudó, testösszetétel-analizátorral végeztük, amely nem alkalmaz empirikus korrekciós faktort. Az ESPEN, a longitudinális követések alapján, a bioelektromos impedancia analízisének módszerét 16–34 kg/m² BMI-jű egészségesek és idült betegek vizsgálatára ajánlja (7, 8), s bár a betegünk BMI-je kezdetben ennek az intervallumnak épp az alsó határán állt, a mérések számszerű eredményeinek pozitív változása és a látványos javulás végig összhangban volt.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetet mondunk *dr. Dobó Istvánnak* (Vaszary Kólos Kórház, Esztergom), akitől segítséget kaptunk az előző műtétek helyének és kiterjedtségének pontos megítéléséhez. Köszönjük *dr. Sahin Péternek* (Szent Imre Kórház, Budapest) a rövidbél-szindrómás betegek egyidejűleg alkalmazott enterális és a parenterális táplálásának gyakorlati alkalmazásában nyújtott segítségét. Külön köszönetet mondunk *dr. Sárkány Ágnesnek* (Fejér Megyei Szent György Kórház, Székesfehérvár) a parenterális táplálás kivitelezésében és nyomon követésében nyújtott segítségért.

*Molnár Andrea dietetikus, egészségügyi szaktanár,
dr. Kovács Ágota gasztroenterológus,
Varga Mária dietetikus, Kovács Ildikó dietetikus,
dr. Szabolcs István PhD, DSc, tanszékvezető*

Irodalom

1. Smedley, F. et al.: Randomized clinical trial of the effects of preoperative and postoperative oral nutritional supplements on clinical course and cost of care. *Br. J. Surg.*, 91, 983–990, 2004.

2. Arends, J. Bodoky, G. et al.: ESPEN Guidelines on Enteral Nutrition: Surgery including organ transplantation. *Clin. Nutr.*, 25, 224–244, 2006.
3. Harsányi, L.: Mesterséges táplálás. In: Flautner, L. Sárváry, A. (szerk.): *A sebészet és traumatológia tankönyve*. Semmelweis, Budapest, 2003.
4. Dobó, I.: A sebész szemzögéből. In: Kovács, Á., Lakatos, L. (szerk.): *Gyulladásos bélbetegségek*. Medicina, Budapest, 2011.
5. Lochs, H. Dejong, C. et al.: ESPEN Guidelines on Enteral Nutrition: Gastroenterology. *Clin. Nutr.*, 25, 260–274, 2006.
6. Briony, T., Jacki, B. (Eds.): *Manual of dietetic practice*. Blackwell, Oxford, 2007.
7. Ursula, G., Ingvar, B. et al.: ESPEN Guidelines Bioelectrical impedance analysis – part I: review of principles and methods. *Clin. Nutr.*, 23, 1226–1243, 2004.
8. Ursula, G. Ingvar, B. et al.: ESPEN Guidelines Bioelectrical impedance analysis – part II: utilization in clinical practice. *Clin. Nutr.*, 23, 1430–1453, 2004.

FELHÍVÁS

TÁPLÁLÉKALLERGIA ÉS TÁPLÁLÉKINTOLERANCIA ADATBANK TERMÉKLISTÁK 2012-BEN IS

Ebben az évben is sikerült kiadni a táplálékallergiában szenvedő betegek biztonságos élelmiszerválasztását segítő allergénmentes élelmiszerek listáját, amelyek az eddigi gyakorlatnak megfelelően idén is december 31-éig érvényesek.

A rendelkezésre álló terméklisták a következők:

- tejfehérjementes,
- laktózmentes,
- gluténmentes,
- tojásmentes,
- szójamentes,
- földimogyorótól mentes,
- benzoosavtól és származékaitól mentes,
- azoszínezékektől mentes,
- kén-dioxidtól és származékaitól mentes.

További információk a www.taplalekallergia.hu honlapon olvashatók.